

Powieść Andrija Semiankiwa *Tańce z kośćmi* – ukraiński thriller medyczny

Marta Zambrzycka

Uniwersytet Warszawski, Warszawa – Polska
m.e.zambrzycka@uw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-2123-8531>

Роман Андрія Сем'янків *Танці з кістками* – український медичний трилер

Марта Замбжицька

Варшавський університет, Варшава – Польща

АНОТАЦІЯ. Темою статті є специфіка медичного трилера на прикладі роману Андрія Сем'янків *Танці з кістками* (2022). У дослідженні вказано на особливості медичного трилера та їх відображення в романі Сем'янків. Цей роман має свою специфіку, обумовлену політичним та економічним контекстами України. Він цілком відображає ознаки жанру, але, водночас, не є літературним кліше. Авторка статті також намагається проаналізувати особливості явищ страху і тривоги. Саме вони лежать в основі цього медичного трилера. Письменник оригінально вказує на зв'язок цих відчуттів із біоконтролем.

Ключові слова: медичний трилер, біоконтроль, Україна, популярна література, письменник, контексти

Andriy Semyankiv's novel *Dancing with Bones* – Ukrainian medical thriller

Marta Zambrzycka

Warsaw University, Warsaw – Poland

ABSTRACT. The topic of the article is the specificity of a medical thriller based on the novel *Dancing with Bones* (*Танці з кістками*) (2022) by Andriy Semyankiv. The study points out the specific features of a medical thriller and their reflection in Semyankiv's literary work. This novel has its own specificity due to the local political and economic contexts of Ukraine. It fully reflects the features of the genre, while at the same time not being a literary cliché. The author also tries to analyse the peculiarities of the phenomena of fear and anxiety, which are the basis of the content of this medical thriller. In an original way, the writer indicates the connection between these feelings and biocontrol.

Keywords: medical thriller, biocontrol, Ukraine, popular literature, writer, contexts

Wstęp

Tematem artykułu jest specyfika thrillera medycznego na przykładzie powieści *Танці з кістками* (2022) autorstwa Andrija Semiankiwa. Powieść powstała w latach 2017–2018 [<https://tyktor.media/polytsia/tantsi-z-kistkamy>] a w roku 2022 została uznana za książkę roku BBC w kategorii fikcji. W uzasadnieniu decyzji o wyborze powieści nie dotyczącej tematyki wojennej jury wskazywało na bardzo istotną w obecnej sytuacji rozrywkową funkcję literatury [<https://cases.media/news>], która może stanowić formę terapii. Jednocześnie nawet najbardziej rozrywkowej literatury nie da się dziś rozpatrywać w całkowitym oderwaniu od realiów, w jakich znajduje się ogarnięta wojną Ukraina. Sama powieść wojny co prawda nie dotyczy, natomiast jej autor, lekarz anestezjolog Andrij Semiankiw, służy obecnie w Siłach Zbrojnych Ukrainy jako medyk wojskowy. Wiadomość o nagrodzie odebrał na froncie i określił ją jako „informację pochodzącą z innego życia” [<https://www.youtube.com>].

W dalszej części artykułu porównuję ukraiński thriller medyczny z definicją tego podgatunku. Uważam, że powieść Semiankiwa, mimo że w pełni odpowiada definicji, nie jest prostą kalką literacką, gdyż ma własną specyfikę, uwarunkowaną lokalnym kontekstem, w którym autor umieszcza fabułę. Jest to sytuacja typowa dla tekstów literatury popularnej – choć powtarzalnych i wykorzystujących wspólne schematy i wątki – to zachowujących oryginalność wynikającą z głębokiego zanurzenia w konkretne realia. Bezpośrednie odniesienie do szczegółów czasu i miejsca, a także „szybka reakcja na otaczający świat i problemy żyjącego w nim człowieka” [Fulińska 2003: 61] to cechy wymieniane przez badaczy jako charakterystyczne

dla literatury popularnej. Dzięki nim może ona pełnić funkcję komentarza do otaczającej rzeczywistości [Trocha 2015: 80], co z kolei sprawia, że thriller medyczny można uznać nie tylko za rozrywkę, lecz również za wyraz lęków, niepokojów oraz fascynacji, które we współczesnym człowieku budzą najnowsze osiągnięcia medycyny i związane z nimi możliwe nadużycia.

Nie chcę wdawać się w rozważania nad zakresem i znaczeniem pojęcia literatury popularnej, gdyż podlega ono stałej ewolucji [Lichański 2017: 11; Gajewska 2014: 20], ograniczę się jedynie do stwierdzenia, że ten typ twórczości cieszy się coraz większym zainteresowaniem ukraińskich literaturoznawców [Zywert 2022: 99]. W dalszej części tekstu wskażę jedynie cechy specyficzne thrillera medycznego i ich realizacji w powieści Semiankiwa, a także – w końcowej części artykułu – podejmę próbę refleksji nad istotą wyrażonych w thrillerze medycznym niepokojów. Zakładam, że są one związane przede wszystkim z biokontrolą.

Ukraińska literatura popularna adaptuje stopniowo kolejne gatunki, w tym thriller w różnych jego odmianach, takich jak: technothriller (pierwsza powieść tego typu to wydany w 2012 *Бот* Maksyma Kidruka, a także jego *Гуаякільський парадокс* i *Не озирайся і мовчи*) [Жекецька 2023: 110], thriller psychologiczny (*Твердиня* z 2013 tego samego autora) [Костецька 2015: 134], thriller polityczny (m.in. antyutopia Jurija Szerbaka *Час смертохристів. Міражі 2077 року* z 2011 roku) [Кірячок, Мельник 2020: 102–107]. Rodzimy thriller medyczny wciąż jeszcze stanowi w Ukrainie *novum*. Powieść Semiankiwa była reklamowana wręcz jako pierwszy ukraińskojęzyczny tekst tego typu, chociaż Sofija Filonenko, badaczka proponująca podział literatury popularnej na gatunki „adrenalinowe” i „endorfinowe” [Філоненко 2011: 160], pisze o wcześniejszym utworze, który zalicza do tego podgatunku – *Formule* [Формула] Ihora Buzki, wydanym w 2007 roku [Філоненко 2011: 205]. Warto również wspomnieć o napisanej już pod koniec lat dwudziestych XX wieku powieści *Господарство доктора Гальванеску* Jurija Smołyca, zdaniem Ludmyły Kulakewycz odpowiadającej gatunkowej charakterystyce thrillera, której fabuła dotyczy przestępczych eksperymentów na ludzkim ciele wykonywanych przez chirurga psychopatę [Кулакевич 2017: 105–115]. Być może tę powieść należałoby uznać za prekursora thrillera medycznego w Ukrainie.

Autor, język, przestrzeń

Za ramę teoretyczną dalszej części artykułu posłuży mi zestaw cech charakterystycznych dla thrillera medycznego, zebranych w formę szerokiej definicji przez polską badaczkę Agnieszkę Trześniewską-Nowak. Autorka rozprawy *W kleszczach strachu* rozpatruje źródła, z których wywodzi się thriller medyczny, typowy dla niego rodzaj narracji, strukturę czasowo-przestrzenną, język, konstrukcję bohaterów, a nawet osobę „typowego” autora. W mojej ocenie ukraińska powieść *Танці з кістками*

w pełni wyczerpuje przedstawioną przez Trześniewską-Nowak ramę definicyjną. Zaczniemy od autora: Andrij Semiankiw jest znanym w ukraińskiej przestrzeni medialnej anesteziologiem, popularyzatorem wiedzy o medycynie opartej na dowodach, blogerem występującym pod pseudonimem MEDGoblin, autorem książki popularnonaukowej *Медицина доказова і не дуже* (2021), a obecnie – jak wspomniałam we wstępie – medykiem frontowym Sił Zbrojnych Ukrainy. Tym samym odpowiada kryteriom charakterystycznym dla twórców thrillera medycznego, gdyż, jak zauważa Agnieszka Trześniewska-Nowak: „[w]ykształcenie medyczne, a później doświadczenie w pracy w instytucjach naukowych czy medycznych stanowi element charakterystyczny biografii najważniejszych twórców sięgających po thriller medyczny, jak Tess Gerritsen, Michael Palmer, Michael Crichton, Ken McClure, Peter Clement czy [...] Robin Cook” [Trześniewska-Nowak 2022: 117]. Można przypuszczać, że wiedza zawodowa jest istotna ze względu na rolę, jaką w powieściach tego podgatunku odgrywa nomenklatura specjalistyczna i opisy procedur medycznych. A ponieważ realizm stanowi jedną z istotnych cech literatury popularnej (a przynajmniej części jej odmian), brak rzetelności w tak ważnej sferze odbiera przyjemność czytelnicy, jeśli w ogóle nie unieważnia „paktu wiarygodności”. Polska badaczka zwraca uwagę, że najczęściej protagonista thrillera medycznego oraz jego narrator dysponują gruntowną wiedzą medyczną:

W wielu przypadkach protagonista (lub protagoniści) będą posiadać rozległą wiedzę medyczną, którą dysponuje również wszechwiedzący narrator. Narracja w thrillerach prowadzona jest z reguły w trzeciej osobie, a narrator każdorazowo posiada rozległą wiedzę medyczną, którą jednocześnie jest w stanie przełożyć na prosty język [Trześniewska 2018: 210].

Zarówno główny bohater, jak i narrator wszechwiedzący powieści Semiankiwa ma wspomnianą dogłębną wiedzę medyczną, a „prosty język” powieści nie wyklucza stosowania nomenklatury specjalistycznej. Słownictwo medyczne pojawia się bardzo często, zarówno w formie nazw poszczególnych chorób i procedur, krótkich diagnoz, jak i bardziej szczegółowych opisów. Bohater jest patologiem dokonującym sekcji zwłok oraz – w ramach pracy dodatkowej – prowadzącym badania histologiczne. Zarówno w opisach jego legalnej pracy, jak i przestępczych praktyk poboru tkanek i organów terminologia specjalistyczna stanowi podstawę narracji. Najczęściej pojawia się ona w formie pojedynczych nazw, wymienianych niejako „przy okazji” codziennej pracy bohatera: „Шапошніков, Шапошніков... А, ну точно. Панкреонекроз, розлитий перитоніт. Два дні тому спустили” [Сем’янків 2023: 6]; „Перед ним на столі стояли два пластикові контейнери. В одному, занурена в консервант, плавала кіста яєчника, в іншому – фіброміома [...] одна з добрих пухлин” [Сем’янків 2023: 35]; „Потім перебралися назад у патанатомію, де на столі чекав препарат аденоми передміхурової залози” [Сем’янків 2023: 91]. Zdarzają się również obszerniejsze opisy, w których uderza szczegółowość i realizm. Oto jeden z opisów sekcji zwłok:

Северин узяв ніж і зробив перший вертикальний розріз – від шиї до паху. У фільмах жахів на цьому етапі полилася бкров, а в реальності краї рани розійшлися сухо, жовто-біло, наче застібка на чудернацькому кардіґані. Дівчина була худа – це значно спрощувало роботу. Лівою рукою Сева захопив край шкіри, ніби намотуючи на кулак, а ножом у правій відшарував тканини від кісток грудної клітки [...] Тепер груди сповзли врізнобіч і майже лежали на її руках. Розділив ключичні зчленування, поставив лезо на хрещ і, міцно натиснувши рукою на обух ножа, двома різкими рухами відділив ребра від грудини з обох боків [Сем'янків 2023: 105].

Mimo mocnego osadzenia narracji w języku specjalistycznym utwór jest łatwy w odbiorze, a fabuła poprowadzona na tyle wartko, że zawłóści medyczne nie utrudniają lektury. Czytelnik skupia się na kolejnych zwrotach akcji i dramatycznych wydarzeniach, które, ujęte w krótkie rozdziały, następują po sobie w zawrotnym tempie.

Z językiem łączy się struktura przestrzenna thrillera medycznego. Cytowana wyżej badaczka pisze, że „[t]hriller medyczny to utwór, którego akcja toczy się w przestrzeni *stricte* medycznej (szpital, laboratorium, kostnica etc.), jednocześnie będącej miejscem, w którym pojawiają się najnowocześniejsze technologie z danej dziedziny” [Trześniewska 2018: 201]. Fabuła powieści *Танці з кістками* rozgrywa się przede wszystkim w szpitalu, a dokładniej w znajdującym się w jego podziemiach prosektorium. Trześniewska-Nowak dodaje, że częstymi przestrzeniami thrillera medycznego są „również prywatne kliniki, które wydają się w pewien sposób [...] wyjęte spod kontroli państwa” [Trześniewska-Nowak 2022: 81]. Powieściowe wydarzenia zostają częściowo przeniesione właśnie do prywatnej kliniki Pantalejmon, w której główny bohater Seweryn wykonuje pracę dodatkową. W obu przypadkach instytucje medyczne stają się miejscami nielegalnych praktyk i działań przestępczych, są więc „przestrzeniami zła”, w których wiedza medyczna jest nadużywana i wykorzystywana w nieuczciwych celach.

W powieści Semiankiwa nie pojawiają się typowe dla amerykańskiego thrillera medycznego „najnowocześniejsze technologie”, gdyż autor opisuje realia ukraińskie, w których lekarze borykają się raczej z sytuacjami niedoborów kadrowych, braku nowoczesnego sprzętu, niedofinansowania placówek publicznych i ograniczonej kontroli nad ośrodkami prywatnymi. Tę lokalną specyfikę funkcjonowania służby zdrowia autor wykorzystał do wykreowania istotnych sytuacji fabularnych – to z powodu niesprawności sprzętu, a także zaniedbania lekarza przeprowadzona zostaje błędna diagnoza prowadząca do śmierci pacjentki, co pozwala Sewerynowi na szantaż i zemstę nad kilkoma kolegami, domyślającymi się jego nielegalnych interesów. Przewaga, którą zyskuje protagonista, daje mu poczucie mocy i stanowi bodziec do coraz bardziej zuchwałych poczynań, ostatecznie czyniących z niego mordercę psychopatę. Osadzenie fabuły w realiach ukraińskich wpływa również na perspektywę geograficzną, przesuwając ją z centrum na peryferie. Ukraina, określana w powieści jako „trzeci świat”, stanowi rynek pozyskiwania taniego materiału biologicznego:

На клінічних дослідженнях заробляв багато хто. Щоправда, для цього зазвичай потрібен був доступ до живих пацієнтів, із чим у патанатома виникали природні проблеми. Кінець кінцем вийшла на нього одна фірмочка. Продавали біологічні зразки штатівським компаніям для біодосліджень. Попит мало все: запалені тканини, абортивний матеріал, пухлини. На запитання: „Для чого американцям саме українські біозразки?” – пояснили, що [...] [ф]ірма хотіла тканини європейців, а з усіх білих людей східноєвропейські народи коштували найдешевше. [...] На ділі виникла нездоланна перепона. Хай якими дешевими були українські пацієнти, за законом вони мали підписати згоду на передачу своїх тканин третій стороні. І робити це майже ніхто не хотів. Боялися, що вних вкрадуть нирку або ще якийсь лівер [Сем'янків 2023: 12].

Wydarzenia *Танців з кістками* rozgrywają się przede wszystkim w Kijowie. Osadzenie fabuły w przestrzeni miejskiej, ukazanej jako rodzaj zamkniętego labiryntu, ale jednocześnie zachowującej silny związek z rzeczywistą topografią, stanowi kolejną cechę thrillera medycznego [Trześniewska-Nowak 2022: 69]. Powieściowy Kijów jest rozpoznawalny ze względu na nazwy dzielnic, ulic, stacji metra, jest to więc miasto realne. Autor ukazuje je jednak w dość ciemnych barwach, podkreślając zaniedbanie przestrzeni publicznej i jej nieprzyjazny charakter, trudności związane z poruszaniem się transportem publicznym (tłok, spóźnienia), a nawet uciążliwości spowodowane pogodą, które w mieście przybierają najczęściej formę błota, wilgoci, chłodu i nieprzyjemnego zapachu:

Природа відпрацювала «на повну»: під ногами чвакало і хлюпало. Великі пальці ніг затерли – у черевики просочувалася крижана вода. Темна вулиця, на якій тільки зрідка горіли ліхтарі, тягнулася вперед нескінченною смугою, мов ріка, закута в береги дев'ятиповерхівок. Доник любив Виноградар, але тільки на мапі. Проживши останні роки на Печерську, він міг щиро сказати, що центр – не менша діра ніж інші. Варто лише звернути з дороги: ті самі лавки, обсіджені сумнівними персонами, необрізані деревай биті пляшки [Сем'янків 2023: 15].

Kijów ukazany został jako rodzaj ponurego labiryntu, po którym bohater porusza się mechanicznie, kierując się do określonych punktów, gdzie realizuje swoje nielegalne praktyki medyczne lub spotyka się w ustalonych miejscach z przedstawicielami świata przestępczego. Miasto jest więc również przestrzenią niepokojącą, gdyż pod powierzchnią szarej codzienności i znajomej topografii rozciąga się „podziemny” świat zbrodni, nielegalnych interesów i medycznych eksperymentów. Semantyka podziemia i rzeczywistości ukrytej/niewidzialnej odgrywa zresztą tu znaczącą rolę, zaczynając od lokalizacji miejsca pracy Seweryna (piwnica, w której znajduje się prosektorium, nazywana jest często podziemnym królestwem [Сем'янків 2023: 50]), poprzez specyfikę jego nielegalnej działalności i poszukiwania kontaktów biznesowych w darknecie, a kończąc na nazwie tajemniczej organizacji przestępczej zajmującej się handlem ludzkimi tkankami i organami – *Materia Obscura*. Seweryn zarówno w swojej legalnej, jak i przestępczej działalności pozostaje „w ukryciu”, gdyż jest niezauważalny dla pacjentów, jednak postawiona przez niego diagnoza decyduje o ich dalszym losie:

Пацієнти приходили, підставляли під пильне око лікаря свої бородавки, часом давали себе порізати чи припалити лазером. І навіть не здогадувалися, що десь за кулісами з мікроскопом сидить ще один персонаж, який розтинає ті самі бородавки тонесенькими пластами і розглядає їх набагато ретельніше за красивого дерматолога в білому кабінеті. І своїм розчерком нерідко визначає подальшу долю хворих [Сем'янків 2023: 22].

Owa ukryta, „mroczna” rzeczywistość, przeciwstawiona „białemu gabinetowi” dermatologa stanowi w powieści niezwykle istotną dla gatunku thrillera figurę grozy.

Adam Mazurkiewicz twierdzi, że autorzy literatury popularnej w celu ukazania dylematów ponowoczesności sięgają często do figur grozy znanych z literatury dawniejszej, w tym przede wszystkim z powieści gotyckiej [Mazurkiewicz 2014: 45]. Pisze o tym również Dominika Oramus, podkreślając, że typowe dla tej ostatniej lęki spowodowane były odkryciami naukowymi i łączyły się z fascynacją wiedzą, co widać doskonale choćby na przykładzie słynnego *Frankensteina* Mary Shelley [Oramus 2020: 34–35]. Agnieszka Trzeźniewska-Nowak zauważa również obecność figur gotycyzmu we współczesnym thrillerze medycznym, podkreśla jednak przede wszystkim rolę, jaką odgrywa w nim realizm, którego źródłem upatruje także w XIX-wiecznej powieści późnowiktoriańskiej, konfrontującej się z rozwojem wiedzy medycznej i szeroko rozumianej technologii [Oramus 2020: 39]. Dariusz Piechota wskazuje na fakt, że rozwój nauki wywoływał w XIX-wiecznych społeczeństwach lęki czy wręcz obsesje, inicjując m.in. ogólnospołeczną debatę na temat medycyny eksperymentalnej, „która według konserwatystów stanowiła potężne zagrożenie dla integralności ludzkiego ciała” [Piechota 2012: 37–38]. Trzeźniewska stwierdza, że thriller uwspółcześnia owe lęki, w istocie swojej pozostają one jednak nadal związane z wyzwaniem, jakie rozwój nauk stawia przed człowiekiem. Jako prototyp thrillera medycznego autorka wskazuje *Wyspę doktora Moreau* (1896) Herberta G. Wellsa, w której „po raz pierwszy wyraźnie wybrzmiały lęki, obsesje dotyczące biologicznej kontroli człowieka nad organizmami” [Trzeźniewska 2018: 208], zaś bliższe źródła wskazuje w powieści amerykańskiej z lat 70., zwłaszcza w twórczości Robina Cooka, Michaela Palmera, a przed nimi Franka G. Slaughtera. Do lęków typowych dla thrillera medycznego wróć jeszcze w dalszej części tekstu, tu zauważę jedynie, że niepokoje zwerbalizowane w powieści Semiankiwa dotyczą nie nauki samej w sobie, lecz jej możliwych nadużyć. Jest to zresztą typowe dla tego gatunku, który nie stanowi nigdy obiektywnej oceny stanu badań w dziedzinach medycznych, lecz jest projekcją lęku przed zagrożeniami i wyzwaniami moralnymi, jakie mogą stwarzać osiągnięcia nauki.

Bohater faustowski

Thriller medyczny dotyczy przeważnie właśnie zagadnień moralnych [Trzeźniewska-Nowak 2022: 25]. Dzieje się tak, ponieważ możliwości, które daje rozwój medycyny i kolejne odkrycia biologiczne, prowadzą do powstania nowych problemów

etycznych. Bardzo ważna jest w tym podgatunku koncepcja zła: w klasycznej powieści gotyckiej, z której thriller medyczny częściowo czerpie inspiracje, jest ono bytem osobowym, we współczesnym thrillerze medycznym zło zostaje usytuowane w umyśle jednostki. Adam Mazurkiewicz pisze, że „[t]endencja do rozpatrywania zła jako zracjonalizowanego fenomenu psychicznego sprzyja psychologizacji motywów postępowania bohaterów” [Mazurkiewicz 2014: 53], co wiąże się z rolą, jaką w tego typu utworach odgrywa realizm.

Uprawdopodobnienie psychologiczne bohaterów nie zmienia faktu, że w większości przypadków realizują oni określony schemat fabularny, który możemy nazwać „faustowskim”. Dominika Oramus pisze, że thriller medyczny kreuje postać naukowca/lekarza, „ulega[jącego] pokusom faustycznym” [Oramus 2020: 39]. Stwierdzenie to jest adekwatne również w odniesieniu do powieści *Танці з кістками*. Jej bohater nie jest genialnym naukowcem ani osobą wybitną, to przeciętny lekarz, spędzający większość czasu w mrokach prosektorium, znużony codziennymi troskami i pogrążający się w poczuciu życiowej porażki, zarówno zawodowej, jak i osobistej („Сева все частіше мусив показувати емоції, яких насправді не мав”) [Сем’янків 2023: 30]. Przez otoczenie postrzegany jest jako nijaki i dość żałosny, coraz usilniej pragnie lepszego życia (głównie w sferze finansowej), a także poczucia mocy i sprawczości. Nie jest to być może stereotypowe przedstawienie bohatera typu faustowskiego, jednak jeśli spojrzymy na tego ostatniego – zgodnie z sugestią Wojciecha Zembatego – jak na sfrustrowanego i znudzonego „pracownika naukowego”, który nie pragnie wiedzy, lecz życia [Zembaty 2012: 51], okaże się adekwatne w tym przypadku. Na codzienność Seweryna składa się – zwłaszcza w pierwszych partiach powieści – poczucie życiowej klęski i powtarzalności porażek: „Одну сім’ю він через злиденність вже просрав” [Сем’янків 2023: 9]. W pracy odczuwa przeważnie zniechęcenie i pogrąża się w marazmie: „Стаж і кваліфікація у Северина були, проте йому хронічно не таланило” [Сем’янків 2023: 10], często nadużywa też alkoholu: „У жодній шафці чи шухляді випивки не знайшлося. Ну ясно, він же не хірург. На годиннику четверта, додому ще рано. Лишився варіант попити кави” [Сем’янків 2023: 9].

Poczucie niespełnienia prowadzi protagonistę do zawarcia swoistego „paktu z diabłem”, uosobianym przez przedstawiciela firmy Materia Obscura. Przedstawiony w kategoriach demonicznych Stanisław ma nad bohaterem „nieuchwytną władzę psychologiczną” [Сем’янків 2023: 32], jednocześnie przyciąga i wzbudza lęk, raz zostaje nawet wprost nazwany Mefistofelesem, co prawda z ironicznym określeniem „frajerski” (мудак-Мефістофель) [Сем’янків 2023: 340]. Zawarty z nim układ, polegający na realizowaniu za coraz wyższe wynagrodzenie nielegalnej sprzedaży tkanek, kości, a w końcu i organów, sprawia, że Seweryn pogrąża się w świecie przestępczym i przekracza kolejne granice moralności. Bohater decyduje się na tę

działalność, gdyż upatruje w niej szansy na lepsze życie i rzeczywistość, czerpie z tego wymierne korzyści, a dostęp do ludzkich ciał daje mu poczucie władzy nad innymi. Owa władza została w powieści ujęta w figurę niemal nadprzyrodzonej mocy, którą Sewerynowi zaczynają przypisywać załęcznieni współpracownicy i wrogowie, gdy okazuje się, że zawarte przez niego znajomości pozwalają na szantażowanie i usunięcie z pracy niewygodnych kolegów.

Zgodnie ze schematem faustowskim, za uzyskane korzyści bohater płaci bardzo wysoką cenę [Turney 2001: 69]. Seweryn z niezbyt etycznego nieudacznika, gotowego dla zysku postawić nieprawdziwą diagnozę przekształca się w psychopata, nieliczącego się z ludzkim życiem, a z czasem po prostu mordującego kolejne stojące mu na drodze osoby. Piekło, do którego trafia w rezultacie swoich poczynań, zostaje w tekście zinterioryzowane i ujęte również w kategorii psychologiczne. Największą karą okazuje się konieczność przebywania z samym sobą, nieznośne poczucie wewnętrznej pustki zagłuszane alkoholem. Owa pustka została w końcowej scenie ujęta w paradoksalny obraz bezludnej tropikalnej wyspy, na którą Seweryn ucieka przed ścigającymi go bandytami. Piękne i bezpieczne miejsce okazuje się przytłaczającą przestrzenią odosobnienia i całkowitej samotności. W kreacji Seweryna przebija się również znany z powieści grozy motyw rozdwojenia jaźni, najpełniej zrealizowany w utworze *Doktor Jekyll i pan Hyde* Roberta Louisa Stevensona. O walce wewnętrznej między „dwoma hipostazami” bohatera dowiadujemy się niemal od razu, po dokonaniu przez niego pierwszego przestępstwa wyrządzającego szkodę żywej osobie [Сем’янків 2023: 86]. Stopniowo dwie osobowości bohatera rozchodzą się coraz bardziej, niemal całkowicie tracąc ze sobą łączność. Seweryn staje się bytem podwójnym, sam odnosi wrażenie, że zbrodnie i morderstwa popełnia ktoś inny.

W schematy podgatunku wpisuje się też konstrukcja postaci kobiecych, do których należą partnerka głównego bohatera Ludmiła oraz jego współpracownica i kochanka Tetiana. Obie wydają się odzwierciedlać powielaną w thrillerze medycznym patriarchalną wizję świata [Trześniewska-Nowak 2021: 336]. Ludmiła, mimo że znacznie silniejsza psychicznie od swojego partnera i samodzielna w dążeniu do poprawy ich wspólnego bytu, jest ufna i oddana Sewerynowi. Jej największym marzeniem jest tradycyjna rodzina, posiadanie dziecka i silnego mężczyzny, a działalność partnera bezpośrednio i negatywnie wpływa na jej los. Z kolei Tetiana, początkowo typowa szara myszka, stopniowo okazuje się pozbawioną skrupułów przestępczynią, która dla osiągnięcia własnych celów nie cofnie się przed niczym. Wpisuje się w obrazy psychopatycznych pracownic służby zdrowia, które w thrillerach medycznych, najczęściej na zlecenie (mężczyzn), dokonują mordów. Bohaterka jest patologicznie uległa Sewerynowi, usprawiedliwia każdy jego czyn i zgadza się bez protestów na wszystko. Obie kobiety pozostają na drugim planie, a ich losy są uzależnione od poczynań protagonisty.

Lęk przed...

Pod względem tematycznym podstawowym wyznacznikiem thrillera medycznego jest podejmowanie zagadnień „uniwersalnych, nośnych medialnie, poniekąd kontrowersyjnych” [Trzeźniewska-Nowak 2022: 19]. Do takich należą bez wątpienia kwestie potencjalnych nadużyć związanych z rozwojem współczesnej medycyny. Jakkolwiek jest to literatura jednoznacznie rozrywkowa, oparta na wartkiej fabule, schematycznej konstrukcji bohaterów i powtarzalnej strukturze, pozostaje głęboko zanurzona w aktualne problemy społeczne i może stanowić przyczynek do „zadumy nad współczesną świadomością, obawami czy fascynacjami” [Gajewska 2014: 19].

W thrillerze medycznym lęki, niepokoje, ale też fascynacje przybierają zmedykalizowaną formę, odnosząc się najczęściej do kwestii kontroli i władzy nad ciałem człowieka, która zwiększa się wraz z rozwojem technologii pozwalających na postępującą ingerencję w ludzki organizm. Jednocześnie w thrillerze medycznym uwidacznia się zainteresowanie czy wręcz fascynacja naukami ścisłymi i ich związkami z etyką. O relacjach między nimi pisała Dominika Oramus w książce *Stany splątane*, zauważając, że tylko pozornie rozwijają się one niezależnie [Oramus 2020: 5]. Wzajemne powiązania widoczne są szczególnie w gatunkach literatury popularnej, choć stanowią w nich najczęściej werbalizację obaw, a nie obiektywne spojrzenie na nowe idee naukowe.

Autorzy thrillerów medycznych odwołują się zazwyczaj do negatywnych aspektów rozwoju medycyny, w tym do znanych z przeszłości praktyk jej wykorzystania w celach zbrodniczych (okrutne eksperymenty na ludziach). Istotną rolę odgrywa także zagadnienie sterowania praktykami medycznymi przez wielki przemysł lub – jak dzieje się w omawianym utworze – organizacje przestępcze. W powieści Semiankiwa wyrazem owych niepokojów jest scena, w której Seweryn zagłębia się w „odmęty” internetu, poszukując informacji o rynkach zbytu ludzkich tkanek i organów: „У хід ішло усе: продавалися рогівки і кінцівки, ембріони і плаценти, у склянках вирощувалася нова шкіра, покаліченням пришивали нові обличчя, американські компанії нелегально розбирали трупи на запчастини [...]” [Сем’янків 2023: 60]

Jon Turney zwraca uwagę, że obraz nauki w kulturze popularnej i w potocznym odbiorze społecznym jest bardzo różnorodny, nie zawsze negatywny, a najczęściej kontrowersji wywołują dziedziny mające bezpośredni związek z ludzkim ciałem, czyli biologia i medycyna [Turney 2001: 11]. Te same dziedziny są również obiektem największej fascynacji, gdyż „[z]awsze byliśmy więźniami ciała, ofiarami chorób i śmierci, dlatego pożądamy mocy, jaką może dać nam biologia” [Turney 2001: 63]. Władza nad ciałem jest czymś, czego „najbardziej pożądamy i najbardziej się lękamy” [Turney 2001: 71]. Tego dotyczyły już prekursorskie wobec thrillera medycznego powieści XIX-wieczne. A ponieważ ciało uznawane jest obecnie za rdzeń tożsamości [Szubert 2009: 19–29], władza dyskursu medycznego wydaje się nieograniczona, obejmuje całe jestestwo człowieka i tym samym może wzbudzać lęk.

Lęk wzbudza również ścisła specjalizacja nauk medycznych, posługujących się nomenklaturą niezrozumiałą dla przeciętnego człowieka, a co za tym idzie, czyniącego bezradnym w wielu istotnych kwestiach dotyczących zdrowia. Ową bezradność „zwykłego człowieka” doskonale odzwierciedla powieść Andrija Semiankiwa. Seweryn ma władzę zarówno nad żywymi, jak i martwymi ciałami. W pracy patologa rozczłonkowane zwłoki, pobierając z nich kości, które sprzedaje na czarnym rynku. Jeszcze silniej jego władza uwidacznia się w dodatkowej pracy. Zatrudniony w prywatnej klinice Seweryn ocenia próbki tkanek pod względem onkologicznym, a ponieważ przestępcy z *Materia Obscura* wymagają od niego „materiału”, większość zdrowych pacjentów diagnozuje jako kwalifikujących się do operacji wycięcia rzekomo złośliwego nowotworu. Nieświadomi ludzie podpisują zgodę na operację, gdyż opierają się na zaufaniu do autorytetu służby zdrowia.

Obawy werbalizowane już w XIX wieku znajdują dziś pożywkę w postępującej medykalizacji życia, która od połowy XX stulecia przybiera bezprecedensowe rozmiary [Moulin 2014: 13]. Medykalizacja, czyli rozumienie różnych stanów psychofizycznych w kategoriach medycznych [Kłos, Gromadecka-Sutkiewicz, Zysnarska 2014: 382], wiąże się z redefinicją pojęć zdrowia i choroby. Ta ostatnia coraz częściej oznacza nie tylko stan negatywny, ale obejmuje coraz większy zasięg stanów niepatologicznych, które można „poprawić” za pomocą środków farmakologicznych i procedur medycznych. Jest to forma nowej biopolityki, charakteryzująca się zarządzaniem „ludzką egzystencją, przez wyspecjalizowane profesje oraz w powiązaniu z bioekonomiką” [Kłos, Gromadecka-Sutkiewicz, Zysnarska 2014: 383]. Proces medykalizacji jest silnie związany z „napędzaną rozwojem nauki i technologii ekspansją globalnego kapitalizmu” [Kłos, Gromadecka-Sutkiewicz, Zysnarska 2014: 384], co w powieści Semiankiwa zostało ujęte w stwierdzenie, iż „zdrowi ludzie nie przynoszą korzyści”: „Здорові люди були невігідними. Тому масове втручання науки в екологію і харчову промисловість призводило до все частіших збоїв в організмах двоногих, що підвищувало попит на ремонт і заміну різних складових тіла” [Сем’янків 2023: 61].

Twórców thrillerów medycznych niepokoi przede wszystkim kontekst polityczno-ekonomicznego wykorzystania medycyny. Jedną z najczęściej powtarzających się obaw jest rosnące znaczenie koncernów farmaceutycznych, które arbitralnie używają nomenklatury medycznej i w imię zysku manipulują pacjentami, „sprzedając choroby”, czyli „poszerzając granice możliwych do leczenia kondycji, w celu powiększenia rynków dla nowych produktów” [Kłos, Gromadecka-Sutkiewicz, Zysnarska 2014: 386]. Lęk wzbudzają też wzrastające możliwości ingerencji w ludzki organizm. Bardzo często w tego typu literaturze medycyna łączy się ze światem przestępczym i sprowadza się do osiągnięcia zysku z różnorodnego wykorzystania ludzkich ciał. W ukraińskiej powieści jest to wyrażone wprost – protagonista stwierdza, że: „Люди постійно заробляли гроші тілами інших” [Сем’янків 2023: 86]. Zysk przynoszą zarówno ciała martwe, jak i żywe:

Останні місяці продемонстрували, що на пацієнтах можна заробляти, і то непогано. [...] Він чомусь не розглядав перспективу заробітку на трупах, хоча ті були основною його клієнтурою. [...] Натомість у розвинених країнах мерці розбираються на запчастини, даючи одним надію на одужання й життя, а іншим – величезний прибуток. І ось він, у чітких руках – невинний потік небіжчиків, журиться і б'ється над питанням. Як заробити. [...] Лишалось детально подумати, як саме мертві йому послужать [Сем'янків 2023: 176].

W powyższym cytacie uderza uprzedmiotowienie ludzkiego ciała, określanego po prostu jako źródło „części zamiennych” przekładających się na konkretne kwoty. Odczłowieczenie dotyczy nie tylko cielesności, ale również całej sfery ludzkich emocji, nadziei i obaw. Przestępczy biznes medyczny żeruje bowiem często na niewiedzy lub desperacji potencjalnych pacjentów. Ucieleśnieniem lęku przed prowadzoną pod szyldem medycyny działalnością przestępczą jest powieściowa firma Materia Obscura, której specyfikę w następujący sposób charakteryzuje jeden z bohaterów:

Materia Obscura zarejestrowana у США, але більше нічого з Америкою її не пов'язує. Всі справи – в країнах третього світу. Раніше Азія, тепер головню Східна Європа. [...] Вийти на контакти через телефон або лист – нереально. Вонисами знаходять і приходять. „Дослідження” дуже сумнівні з погляду етики і наукової цінності. Але, безперечно, комерційно успішні. [...] тканини, які вони збирають звідусіль, ідуть зовсім нена фармакологічну індустрію [Сем'янків 2023: 323].

Thriller medyczny Andrija Semiankiwa jest również – oczywiście bardzo uproszczoną i skonwencjonalizowaną – refleksją nad społecznymi i gospodarczymi nierównościami, a nawet nad postkolonialnym statusem wielu regionów świata, w tym państw Europy Wschodniej. Opisując system działania fikcyjnej firmy Materia Obscura, autor wskazuje mroczne strony kapitalizmu, w którym ciała biedniejsze, a więc „gorsze” stanowią obiekt wyzysku i źródło dochodów dla bardziej uprzywilejowanych.

Zakończenie

Jak słusznie zauważa Gabriela Żekiecka, thriller w różnych jego odmianach cieszy się obecnie dużą popularnością ze względu na poruszane w nim kwestie rozwoju współczesnej nauki i technologii: „У сучасному світі трилери викликають великий інтерес, особливо в молодих читачів. Це пояснюється тим, що в трилерах здебільшого порушують важливі проблеми, які сьогодні хвилюють багатьох людей, а також відтворюють сучасний стан розвитку науки і техніки” [Жекецька 2023: 112]. Dotyczy to również ukraińskiej przestrzeni literackiej, w której literatura popularna, chociaż tworzona w warunkach postkolonialnych, zyskuje coraz ważniejsze miejsce na rynku wydawniczym. Jarosław Poliszczuk podkreśla, że twórczość ta jest aktualna i odzwierciedla współczesne realia [Поліщук

2015: 167–158]. Omawiany przykład ukraińskiego thrillera medycznego potwierdza tę opinię, łącząc kontekst globalny z lokalną specyfiką polityczno-ekonomiczną Ukrainy.

Wykaz wykorzystanej literatury

- Fulińska A., *Dlaczego literatura popularna jest popularna?*, [w:] „Teksty Drugie”, 2003, nr 4, s. 56–57.
- Gajewska G., *Teksty kultury popularnej w badaniach humanistycznych*, [w:] *Tropy literatury i kultury popularnej*, red. S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska, Warszawa: Wydawnictwo IBL, 2014, s. 13–31.
- Kłos J., Gromadecka-Sutkiewicz M., Zysnarska M., *Medykalizacja – wyzwanie XXI wieku*, [w:] „Hygeia Public Health”, 2014, nr 49/3, s. 382–388.
- Lichański J.Z., *Filologia – Filozofia – Retoryka. Wprowadzenie do badań (nie tylko) literatury popularnej*, Warszawa: DiG, 2017.
- Mazurkiewicz A., *Kulturowy recykling gotycyzmu? O „odzyskiwaniu” motywów gotyckich przez kulturę popularną*, [w:] *Tropy literatury i kultury popularnej*, red. S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska, Warszawa: Wydawnictwo IBL 2014, s. 45–65.
- Moulin A.M., *Ciało wobec medycyny*, [w:] *Historia ciała*, t. 3: *Różne spojrzenia. Wiek XX*, red. J.-J. Couurtine, Gdańsk: Słowo/obraz terytoria, 2014, s. 11–63.
- Oramus D., *Stany splecione. Fizyka i literatura współczesna*, Kraków: Copernicus Center Press 2020.
- Piechota D., *Nowoczesny wizerunek laboratorium doktora Moreau w twórczości Robina Cooka*, [w:] „Czas Kultury”, 2012, nr 6, s. 37–45.
- Szubert M., *Kulturowe implikacje choroby w świecie nowoczesnym i ponowoczesnym*, [w:] *Wokół choroby, medycyny i praktyk leczniczych. Teorie – konteksty – interpretacje*, K. Łeńska-Bąk, M. Sztandara (red.), Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2009, s. 19–29.
- Trocha B., *Literatura popularna w perspektywie badawczej*, [w:] Lichański J.Z., Kajtoch W., Trocha B., *Literatura i kultura popularna. Metody, propozycje i dyskusje*, Wrocław: Pracownia Literatury i Kultury Popularnej oraz Nowych Mediów, 2015, s. 74–107.
- Trzeźniewska A., *Na tropie polskiego thrillera medycznego w powieściach początku XX wieku*, [w:] „Tematy i Konteksty”, 2018, nr 8/13, s. 207–222.
- Trzeźniewska-Nowak A., *Siostra miłosierdzia contra niebezpieczna morderczyni. Motyw pielęgniarstwa w thrillerach medycznych*, [w:] „Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego”, 2021, nr 7, s. 335–348.
- Trzeźniewska-Nowak A., *W kleszczach strachu. Thriller medyczny w literaturze i kulturze popularnej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2022.
- Turney J., *Ślady Frankensteina. Nauka, genetyka i kultura masowa*, tłum. M. Wiśniewska, Warszawa: PIW, 2001.
- Zembaty W., „Jak ogień stawał się zły. Ewolucja faustowskiego mitu mocy i niedozwolonego poznania”, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Mikolejko, Warszawa 2012. <https://depotuw.ceon.pl/handle/item/620>.

- Zywert A., *Pomiędzy Sherlockiem Holmesem a Eberhardem Mockiem: Hotel „Wielkie Prusy” Bohdana Kołomijczuka*, [w:] „Studia Ukrainica Posnaniensia”, 2022, nr 10/2, s. 97–114.
- Жекецька Г., *Жанрова та стилістична специфіка творчості Макса Кідрука*, [в:] „Studia Ukrainica Posnaniensia”, 2023, № 11/1, с. 109–119.
- Кірячок М.В., Мельник А.О., *Український постмодерністський роман: специфіка жанру*, [в:] „Закарпатські філологічні студії”, 2020, № 13, с. 102–107.
- Костецька Л., *Жанр трилера в творчості Кідрука*, [в:] „Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)”, 2015, № 2/16, с. 133–137.
- Кулакевич Л., *Повість „Господарство доктора Гальванеску” Ю. Смолича як перший український трилер*, [в:] „Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)”, 2017, № 21, с. 5–15.
- Поліщук Я., *Реорієнтація в сучасній українській літературі*, [в:] „Синопис: текст, контекст, медіа”, 2015, № 3/11, с. 167–158.
- Сем’янків А., *Танці з кістками*, Київ: Віхола, 2023.
- Філоненко С., *Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр*, Донецьк: ЛАНДОН 2011. <https://cases.media/news/knigoyu-roku-za-versiyeyu-bbc-ukrayina-stav-roman-tanci-z-kistkami>. <https://tyktor.media/polytsia/tantsi-z-kistkami>. <https://www.youtube.com/watch?v=xnUqcAB-aXE&t=579s>.

Wykaz wykorzystanej literatury [References]

- Fulińska A., *Dlaczego literatura popularna jest popularna? [Why popular literature is popular?]*, [w:] „Teksty Drugie”, 2002, nr 4, s. 56–57.
- Gajewska G., *Teksty kultury popularnej w badaniach humanistycznych [Texts of the popular culture in the humanistic studies]*, [w:] *Tropy literatury i kultury popularnej*, red. S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska, Warszawa: Wydawnictwo IBL, 2014, s. 13–31.
- Kłos J., Gromadecka-Sutkiewicz M., Zysnarska M., *Medykalizacja – wyzwanie XXI wieku [Medicalization – the challenge of the 21st century]*, [w:] „Hygeia Public Health”, 2014, nr 49/3, s. 382–388.
- Lichański J.Z., *Filologia – Filozofia – Retoryka. Wprowadzenie do badań (nie tylko) literatury popularnej [Philology – Philosophy – Rhetoric. An Introduction to the studies (and not only) of popular literature]*, Warszawa: DiG, 2017.
- Mazurkiewicz A., *Kulturowy recykling gotycyzmu? O „odzyskiwaniu” motywów gotyckich przez kulturę popularną [Cultural recycling of gothicism? About “recovery” of gothic motifs in popular culture]*, [w:] *Tropy literatury i kultury popularnej*, red. S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska, Warszawa: Wydawnictwo IBL, 2014, s. 45–65.
- Moulin A.M., *Ciało wobec medycyny [Body against medicine]*, [w:] *Historia ciała*, t. 3: *Różne spojrzenia. Wiek XX*, red. J.-J. Couartine, Gdańsk: Słowo/obraz terytoria, 2014, s. 11–63.

- Oramus D., *Stany splątane. Fizyka i literatura współczesna* [*Entangled states. Physics and contemporary literature*], Kraków: Copernicus Center Press, 2020.
- Piechota Dariusz, *Nowoczesny wizerunek laboratorium doktora Moreau w twórczości Robina Cooka* [*Contemporary vision of doctor Moreau's laboratory in creativity works of Robin Cook*], [w:] „Czas Kultury”, 2012, nr 6, s. 37–45.
- Szubert M., *Kulturowe implikacje choroby w świecie nowoczesnym i ponowoczesnym* [*Cultural implications in the contemporary and post-contemporary light*], [w:] *Wokół choroby, medycyny i praktyk leczniczych. Teorie – konteksty – interpretacje*, K. Łeńska-Bąk, M. Sztandara (red.), Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2009, s. 19–29.
- Trocha B., *Literatura popularna w perspektywie badawczej* [*Popular literary in the researching prospect*], [w:] Lichański J. Z., Kajtoch W., Trocha B., *Literatura i kultura popularna. Metody, propozycje i dyskusje*, Wrocław: Pracownia Literatury i Kultury Popularnej oraz Nowych Mediów, 2015, s. 74–107.
- Trzeźniewska A., *Na tropie polskiego thrillera medycznego w powieściach początku XX wieku* [*On the way of the Polish medical thriller of the beginning of 20 century*], [w:] „Tematy i Konteksty”, 2018, nr 8/13, s. 207–222.
- Trzeźniewska-Nowak A., *Siostra miłosierdzia contra niebezpieczna morderczyni. Motyw pielęgniarki w thrillerach medycznych* [*Sister of mercy versus dangerous murderess. The nurse motif in medical thrillers*], [w:] „Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego”, 2021, nr 7, s. 335–348.
- Trzeźniewska-Nowak A., *W kleszczach strachu. Thriller medyczny w literaturze i kulturze popularnej* [*In the grips of fear. Medical thriller in the popular literature and culture*], Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2022.
- Turney J., *Ślady Frankensteina. Nauka, genetyka i kultura masowa* [*Frankenstein's steps. Science, genetic and mass culture*], tłum. M. Wiśniewska, Warszawa: PIW, 2001.
- Zembaty W., „Jak ogień stawał się zły. Ewolucja faustowskiego mitu mocy i niedozwolonego poznania” [“How the fire turned evil. The evolution of the Faustian myth of power and forbidden knowledge”], praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. A. Mikołajko, Warszawa 2012. <https://depotuw.ceon.pl/handle/item/620>.
- Zywert A., *Pomiędzy Sherlockiem Holmesem a Eberhardem Mockiem: Hotel „Wielkie Prusy” Bohdana Kołomijczuka* [*Between Sherlock Holmes and Eberhard Mock: Hotel “Great Prusy” by Bohdan Kołomijczuk*], [w:] „Studia Ukrainica Posnaniensia”, 2022, nr 10/2, s. 97–114.
- Zhekietska H., *Zhanrova ta stylistyczna spetsyfika tvorchoosti Maksa Kidruka* [*Genre and stylistic specificity of Max Kidruk's work*], [v:] „Studia Ukrainica Posnaniensia”, 2023, no. 11/1, s. 109–119.
- Kiriachok M.V., Melnyk A.O., *Ukraiński postmodernistyczny roman: spetsyfika zhanru* [*Ukrainian postmodern novel: specifics of the genre*], [v:] „Zakarpatski filolohichni studii”, 2020, no. 13/3, s. 102–107.
- Kostetska L., *Zhanr tryleru v tvorchoosti Kidruka* [*Thriller genre in Kidruk's work*], [v:] „Naukovyi visnyk Mykolajivskoho natsionaloho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskooho. Filolohichni nauky (literaturoznavstvo)”, 2015, no. 2/16, s. 133–137.

- Kulakevych L., *Povist „Hospodarstvo doktora Halvanesku” Yu. Smolycha yak pershyi ukrainskyi tryler* [The story “Doctor Galvanescu’s Household” by Y. Smolich as the first Ukrainian thriller], [v:] „Tainy khudozhnoho tekstu (do problemy poetyky tekstu)”, 2017, no. 21, s. 5–15.
- Polishchuk Ya., *Reorientatsiia v suchasni ukrainskii literaturi* [Reorientation in modern Ukrainian literature], [v:] „Synopsys: tekst, kontekst, media”, 2015, no. 3/11, s. 167–158.
- Semiankiv A., *Tantsi z kistkamy* [Dancing with bones], Kyiv: Vihola, 2023.
- Filonenko S., *Masova literatura v Ukraini: dyskurs / gender / zhanr* [Mass literature in Ukraine: discourse / gender / genre], Donetsk: LANDON, 2011.
- <https://cases.media/news/knigoyu-roku-za-versiyeyu-bbc-ukrayina-stav-roman-tanci-z-kistkami>.
- <https://tyktor.media/polytsia/tantsi-z-kistkamy>.
- <https://www.youtube.com/watch?v=xnUqcAB-aXE&t=579s>.